

Bp Andrzej Franciszek Dziuba

UKSW w Warszawie

DYNAMIKA MIŁOSIĘRDZIA W OREŃDZIU NAGRODY I KARY

DYNAMISM OF MERCY IN THE ASPECTS OF REWARD AND PUNISHMENT

Realism of human life, in all its entirety, supposes co-existence of reward and punishment. Both categories are especially related to man's freedom to make choices of values and attitudes. Moral qualification of these choices depends on their conformity or inconformity with human dignity and person's integral vocation. The former conditions the state of unity with Infinite Good whereas the latter contributes to its lost. Hence existential nature of reward and punishment as the two dimensions of human life is even more clearly seen in the light of faith understood as an individual's relationship to God and then to other people, the world and man himself. In their rational and emotional contexts, reward and punishment become a challenge provoking acceptance, negation or disbelief.

The paper does not aim at solving problems or definite answering questions within the topic under discussion. Also, it does not offer thorough presentation of all possible (both individual and collective) forms of human reaction and attitudes towards reward and punishment. The author's intention is to signal the moral doctrine of Jesus the Merciful as a Messenger sent to people to realize God's history of salvation. Another goal is to clarify an unambiguous vision of reward and punishment in their thematic and existential unity.

Realizm życia człowieka, w całokształcie wielorakich bogactw, ukazuje jednoznacznie istnienie nagrody i kary. Obie te kategorie stają w odniesieniu do wolności ludzkiej, realizowanej szczególnie w wyborach wartości i postaw życiowych. Akty sprawowane mocą wolnego wyboru czerpią moralną jakość

z relacji zgodności lub niezgodności z „godnością i integralnym powołaniem osoby ludzkiej”¹ i dopiero dzięki tej zgodności otwierają człowiekowi drogę do osiągnięcia Dobra Nieskończonego lub Jego utraty.

Zatem jeszcze wyraźniej specyfika egzystencjalna nagrody i kary jako wymiarów życia człowieka objawia się właśnie w kontekście wiary, a więc osobowej relacji do Boga, a dopiero w Nim do innych ludzi oraz całego świata i wreszcie siebie samego. Nagroda i kara stają, tak w kategoriach racjonalnych, jak często i emocjonalnych, jako wyzwanie budzące postawy akceptacji, negacji czy niedowierzania.

W niniejszym szkicu nie idzie o rozwiązanie niektórych stawianych trudności czy pytań z tego zakresu. Nie ma także pełnej prezentacji możliwych zachowań i postaw człowieka, tak w jego wymiarze jednostkowym, jak i wspólnotowym wobec nagrody i kary. Idzie tu natomiast przede wszystkim o zasygnalizowanie doktryny moralnej głoszonej przez Jezusa Miłosiernego, Posłańca Boga, do ludzi w dziele realizacji Jego historii zbawienia. Idzie o jasność i bezwieloznaczności wizję kategorii nagrody i kary w ich jedności tematycznej, a zwłaszcza egzystencjalnej.

Nagroda i kara staje jako realizm życia, a tym bardziej jako realizm wiary. Wobec zaś takiej rzeczywistości nie można zająć postawy obojętnej. Tylko w takiej wizji istnieje możliwość poprawnego uchwycenia wzajemnej współzależności tych dwóch kategorii, zwłaszcza w relacji przyczyny i skutku, ale nie pojętych tylko na sposób ludzki. Obraz biblijny przychodzi tu z pomocą, jedyną w swoim rodzaju, dla rozeznania i życiowego odniesienia tych wymiarów perspektywicznych podejmowanych wyborów i postaw. Wobec nich jednak „nic tak nie jest potrzebne człowiekowi, jako miłosierdzie Boże”² i „nie ma dla człowieka innego źródła nadziei, jak miłosierdzie Boga”³.

1. Przymierze ku jedności

Historię zbawienia przedstawia wieloraki obraz spotkań i wzajemnych relacji Boga z człowiekiem. Dynamika tych odniesień wyzwala, przynajmniej w obrazie biblijnym, różnorodne postawy, czasem krańcowo przeciwne czy wzajemnie przystające. Dzieje ukazują chwile radości i uniesień we wzajemnej wierności, ale także i chwile wzajemnych zawodów czy rozczarowań. Raczej jedna ze

¹ Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, Città del Vaticano 1993, nr 67.

² Jan Paweł II, Przemówienie w Sanktuarium Miłosierdzia Bożego. Kraków-Łagiewniki. 7.06.1997, [w:] *Pielgrzymka Apostolska Ojca Świętego Jana Pawła II do Polski. 31.05.1997-10.06.1997. Przemówienia. Dokumentacja. Tekst autoryzowany*, Poznań 1997, s. 123. Por. Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, Città del Vaticano 1980, nr 15.

³ Jan Paweł II, *Zawierzam cały świat Bożemu miłosierdziu. Homilia podczas Mszy Świętej z okazji konsekracji Świątyni Bożego Miłosierdzia. Kraków-Łagiewniki. 17.08.2002*, [w:] *Bóg bogaty w miłosierdzie. Ostatnia podróż Ojca Świętego Jana Pawła II do Ojczyzny. 16-19 sierpnia 2002. Przemówienia i homilie*, Warszawa 2006, s. 34.

stron jest tak zmienna i niekonsekwentna, tj człowiek, tak indywidualnie, jak i wspólnotowo. Przecież już samo „imię Boże «Ja Jestem» lub «On Jest» wyraża wierność Boga, który mimo niewierności ludzkiego grzechu i kary, na jaką człowiek zasługuje, zachowuje «swą łaskę w tysiączne pokolenie»” (Wj 34, 7)⁴.

Można, śledząc dzieje Narodu Wybranego, w syntetycznym obrazie Starego Testamentu dostrzec jako narrację historii czynów, które same w sobie stanowią określony wyraz zachowań i ich konsekwencji. Idąc dalej, dostrzec można, iż opowiadanie zachowań i czynów ukazuje problem nagrody i kary dla człowieka ze strony Boga. Z drugiej zaś strony znaki błogosławieństwa przeplatają się z karami Bożymi. Powoływanie się na pojednanie łączy się z prawdą dobrowolnego oddzielenia od Boga.

W dziejach Narodu Wybranego jawi się przymierze, które stanowi centrum całego objawienia starotestamentalnego (por. Rdz 14, 13; Joz 9, 11-15; Am 1, 9; 1 Sm 23, 18). Poszczególne przymierza znaczą kolejne etapy dziejów zbawienia, a jednocześnie obwarowane są klasycznymi elementami zwykłej umowy stron. Przymierze proponuje bowiem temat nagrody i kary, wynagrodzenia i potępienia w relacji do odpowiedzi człowieka na podjęty układ czy pakt z Bogiem. Dziś udzielenie odpowiedzi pozytywnej jest możliwe dzięki zakorzenieniu w Chrystusie – źródle mocy i wzorze do naśladowania⁵. Bóg chce doprowadzić ludzi do życia w jedności z Nim. Właśnie tę ideę, niezwykle ważną dla dynamiki Starego Testamentu, wyraża temat przymierza⁶.

Biblia otwiera się stroną opowiadającą o początkach świata i człowieka przepelnionych nadziejami; „Ja jestem Pan, twój Bóg” (Wj 20, 2)⁷. Jednak obok świetlanego i dynamicznego stworzenia natychmiast towarzyszy jej historia upadku człowieka połączona z zapowiedzią kary (por. Rdz 3, 16-19). Zakłócenia harmonii życia człowieka i świata są konsekwencją dobrowolnie podjętego złamania przyjętych zobowiązań. Kara i skutki grzechu pierwszych rodziców mają odtąd udzielać się w pewnym sensie także całej naturze żywej i martwej⁸. Grzech w perspektywie antropologicznej jest integralną częścią prawdy o człowieku i jego życiu⁹. Grzech pierwszych rodziców odsłania „najbardziej

⁴ KKK 211.

⁵ „Gdy Bóg objawia się i wzywa człowieka, nie może on własnymi siłami odpowiedzieć w sposób pełny na miłość Bożą. Powinien mieć nadzieję, że Bóg uzdolni do odwzajemnienia Mu miłości i do działania zgodnie z przykazaniami miłości” (KKK 2090). Por. KDK 22.

⁶ Por. A. Dumas, *La nouveauté en morale chrétienne: rupture et accomplissement*, [w:] *L'Ancien et le Nouveau*, red. J. Dore i inni, Paris 1982, s. 179-188; M. Filipiak, *Przymierze w Piśmie św.*, RBL 25:1971, s. 144-146; L. R. Moran, *Chrystus w historii zbawienia*, Warszawa 1982, s. 96-101.

⁷ Por. KKK 64.

⁸ Por. KKKK 75-77; G. von Rad, *Teologia Starego Testamentu*, Warszawa 1986, s. 128-131; E. Galbiati, A. Pizza, *Biblia księga zamknięta*, Warszawa 1971, s. 113-126.

⁹ Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Reconciliatio et paenitentia*, Città del Vaticano 1984, nr 13.

wewnętrzna i mroczną istotę grzechu: nieposłuszeństwo wobec Boga, wobec Jego prawa, normy moralnej, którą dał człowiekowi, wpisując ją w ludzkie serce i potwierdzając oraz udoskonalając przez Objawienie¹⁰. To nieposłuszeństwo zakłada odrzucenie czy odsunięcie prawdy, którą Bóg zawarł w akcie stworzenia. „U korzenia ludzkiego grzechu leży więc kłamstwo jako radykalne odrzucenie prawdy, zawartej w Słowie Ojca, poprzez które wyraża się miłująca wszechmoc Stwórcy”¹¹. „Bóg w swoim miłosierdziu nie opuścił grzesznego człowieka”¹².

Następny rozdział Księgi Rodzaju, w którym właściwie rozpoczyna się prawdziwa historia ludzkości, przynosi kolejny obraz zmagania się dobra ze złem (por. Rdz 3, 16-19). Kain i Abel są wcieleniem postaw moralnych dobra i zła, i są godni jednocześnie proporcjonalnie nagrody i kary. Po buncie człowieka w raju następuje teraz walka człowieka z człowiekiem. Zło zdobywa swe miejsce w dziejach ludzkości i istnieje obok dobra. Bóg jako mściciel pozbawia Kaina błogosławieństwa, tym bardziej, że staje się on aroganckim zabójcą nieszukającym swej odpowiedzialności za zło (por. Rdz 4, 2-15)¹³. Zresztą z czasem ograniczone będzie prawo odwetu (por. Rdz 9, 5-6), a w Dekalogu znajdzie się kategoryczny zakaz zabijania (por. Wj 20, 12; Pwt 5, 17). Dotyczy to przede wszystkim ochrony życia niewinnego (por. Wj 23, 7).

Nieco dalej, kiedy grzech generalizuje się, dostrzec można już w wizji biblijnej rodzaj kary wspólnej, dotykającej grupy społeczne czy rody, zaprezentowanej przez powszechny potop (por. Rdz 6-8). Bóg karze za grzech surowo, ale jednocześnie ocala sprawiedliwych. Często w wolnych wyborach górę bierze strona fizyczna, a nie duchowa i ujawnia się naturalna słabość człowieka. Nowy porządek świata oczyszczonego przez karę zostaje przypieczętowany przez Boga przymierzem zawartym z Noe i jego synami (por. Rdz 9, 11). Tęcza jest symbolem przyjaźni człowieka z Bogiem, odnoszącym się do całej ludzkości¹⁴.

Jednak ten nowy pakt jest szybko zdeptyany przez grzechy potomków Noego. Ludzkość po potopie odchodzi od umowy z Bogiem i sama swym grzesznym postępowaniem rozbija wzajemną jedność, rozprasza i dzieli. Wieża Babel i jej przerwana budowa symbolizują nadejście niespodziewanej kary, którą ludzkość wymierza sama sobie. Utrudnienie wzajemnego porozumienia się posiada znamiona kary, potępienia cywilizacji grzechu i pychy, a więc nieuporządkowaną rządzę własnej wielkości (por. Rdz 1-11)¹⁵. Zawsze jednak obok grzesznych

¹⁰ Tamże, nr 14.

¹¹ Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et Vivificantem*, Città del Vaticano 1986, nr 33. Por. KKK 1607.

¹² KKK 1609.

¹³ „Po tym pierwszym grzechu prawdziwa «inwazja» grzechu zalewa świat: bratobójstwo popełnione przez Kaina na Abelu” (KKK 401). Por. G. Von Rad, *Teologia Starego Testamentu*, s. 130; P. Grelot, *Abel*, STB, s. 36.

¹⁴ Por. KKK 1080, 2569; J. Cadier, *Les alliances de Dieu*, *ETHR* 31:1956, nr 4, s. 21-23; A. Jankowski, *Biblijna teologia przymierza*, Katowice 1985, s. 134-136.

¹⁵ Por. *STh* II-II, q. 162, a. 2.

pozostaje cząstka wiernych, którzy są nadzieją kontynuacji historii zbawienia (por. Rdz 10-11)¹⁶.

Nowy okres w historii zbawienia zapoczątkowuje szczególna wierność Abrahama, która nagradzana jest wyjątkowymi łaskami (potomstwo). Abraham usłyszał słowo i bez wahania poszedł za nim, zapewniając sobie i swym potomkom realizację danych obietnic ze strony Boga. To on ma stanowić zapoczątkowanie wybranego ludu Bożego aż do jego pełni w Nowym Przymierzu. Abraham ma stać się źródłem szczególnego błogosławieństwa dla wszystkich ludów ziemi (por. Rdz 22, 18; Syr 44, 21)¹⁷.

Przy pozytywnej wizji nagrody wierności „ojciec wszystkich wierzących” jest świadkiem destrukcji Sodomy i Gomory, skorumpowanych przez ich grzechy (por. Rdz 10, 19; 13, 13; 18, 16-19, 29; Mt 10, 15). Stały się one dla Izraela odstrasającym przykładem groźnej kary Bożej za wielorakie grzechy (por. Pwt 29, 22; 52, 52; Iz 1, 9; 3, 9; Jr 23, 14; Ez 16, 46-56; Am 4, 1). Świetlana zapowiedź wierności przymierzu zostaje wystawiona na próbę i w konsekwencji człowiek znów zawodzi¹⁸.

Niezwykłe, nowe wydarzenie zbawcze; Przymierze na Synaju oznacza wyjątkowo uroczyste zapoczątkowanie paktu Boga z całym ludem Izraela¹⁹. Dwustronna umowa wymaga zgody i gotowości przestrzegania jego zasad. Wymaganie świętości nakłada konieczność wierności w wypełnianiu podjętych zobowiązań (por. Wj 19). Przymierze synajskie nazywa się czasem Przymierzem *Tóry*, czyli Prawa. Właśnie Dekalog jest jego podstawowym kodeksem, swoistą syntezą religii i moralności (por. Pwt 5, 6-21). Przepisy zostały sformułowane w apodyktycznych nakazach i zakazach jako wyrazie woli Bożej (por. Wj 20; Pwt 5, 6-18)²⁰. Życie moralne winno być tutaj odpowiedzią miłości, zgodnie z formułą najwyższego przykazania: „Słuchaj Izraelu, Pan jest naszym Bogiem – Panem jedynym. Będziesz miłował Boga twojego z całego swego serca (...)” (Pwt 6, 4-7)²¹.

¹⁶ Por. KKK 57; E. Galbiati, A. Pizza, *Biblia księga zamknięta*, s. 207-213; G. von Rad, *Teologia Starego Testamentu*, s. 130-136.

¹⁷ Por. KKK 145-147, 1080; KKKK 26; A. F. Dziuba, *Dynamika wiary*, Częstochowa 1997, s. 21-59; A. Tronina, *Abraham – ojciec wierzących*, [w:] *Wiara w postawie ludzkiej*, red. W. Słomka, Lublin 1991, s. 11-26; W. Chrostowski, *Abraham – „ojciec wierzących”*, PP 1985, nr 2, s. 169-180.

¹⁸ Por. J. Hojka, *Sodoma i Gomora*, RBL 14:1961, s. 284-291; J. Cadier, *Les alliances de Dieu*, s. 23-24; L. Krinetzki, *L'Alliance de Dieu avec les homes*, Paris 1970, s. 15-20; K. Romaniuk, *Powołanie w Biblii*, Warszawa 1989, s. 29-34.

¹⁹ „Po grzechu Izraela, który odwrócił się od Boga, by czcić złotego cielca, Bóg wysłuchuje wstawiennictwa Mojżesza i zgadza się iść pośród niewiernego ludu, okazując w ten sposób swoją miłość” (KKK 210).

²⁰ „Jeśli ten przedmiot działania nie współbrzmi z prawdziwym dobrem osoby, to wybór takiego działania sprawia, że nasza wola i my sami stajemy się moralnie zli, to znaczy, że sprzeciwiamy się naszemu ostatecznemu celowi i najwyższemu dobru – czyli samemu Bogu” (Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 72). Por. A. Jankowski, *Biblijna teologia przymierza*, s. 33-42; H. Langkammer, *Etyka Nowego Testamentu*, Wrocław 1985, s. 13-37.

²¹ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 10.

Dostrzegając w tym etapie historii zbawienia znaczący moment przewartościowania wzajemnych relacji Bóg – człowiek, dostrzega się jednocześnie nowe postawienie wizji moralności. Historia Starego Testamentu pozostanie jednak wierna stawianym wymaganiom Boga, na które człowiek winien odpowiedzieć w konsekwencji podjętych zobowiązań²². Streszczona w wymaganiach Boga historia Starego Przymierza stawia po drugiej stronie dwie możliwości: wynagrodzenie wierności za pomocą nagrody oraz niewierność ludu zasługująca na karę²³.

Ogólnikowe sankcje karne z czasem są coraz bardziej precyzowane i wzrasta ich liczba, a nawet otrzymują postać konkretnych przekleństw – przeciwwagi błogosławieństw za wierność. Po przekroczeniu Jordanu następuje uroczyste wypowiedzenie przekleństw i błogosławieństw, przy czym pierwsze dotyczą tych, którzy nie zachowują Prawa, a drugie posłusznych Prawu (por. Joz 8, 30-35; Pwt 11, 29; 27, 11-26). Nie dziwi zatem fakt, że nieposłuszeństwo wobec Stwórcy jest grzechem i naraża człowieka na różne przykre konsekwencje (por. Pwt 30, 15-19). Izrael wchodząc do Ziemi Obiecanej miał świadomość stających przed nim błogosławieństw – nagrody i przekleństw – kary. Historia zbawienia miała pokazać, iż Bóg okazał się wierny, a Naród Wybrany często zdradzał podjęte zobowiązania²⁴. Wierność ze strony Boga – odczytywana w kontekście przymierza – jest więc wiernością sobie samemu²⁵.

Prorocy bardzo często wskazują na łamanie Przymierza (por. Iz 24, 5; Jr 11, 10), którego konsekwencją są kary dotykające indywidualnie, a przede wszystkim zbiorowo. Chodzi o owo przyzwolenie na przemianę ducha, która ma skierować człowieka ku Bogu²⁶. Bóg wzywa do nawrócenia, ale jednocześnie zapowiada kary (por. Iz 8, 5-8; Ba 2, 22-23), co więcej, wobec uporczywego wytrwania wydaje wyrok: „A więc dobrze (...)” (Oz 13, 7; Iz 5, 5).

Wielcy prorocy w owej wielości i wielorakości wykroczeń dostrzegają ciągłość grzechu ludu (por. Mi 7, 2; Jr 5, 1), pewien fenomen historyczny (por. Iz 48, 8; 64, 5; Ez 20)²⁷. Obok świadomości kary, Bóg wskazuje także na nagrodę, na swój triumf przebaczenia. Dobro zawsze spotyka odpłatą dobra i błogosławieństwa,

²² „Przykazania nabierają pełnego znaczenia w ramach Przymierza. Według Pisma świętego, moralne działanie człowieka osiąga swój pełny sens w Przymierzu i przez Przymierze. Pierwsze z «dziesięciu słów» przypomina o sprzedającej miłości Boga do swego ludu” (KKK 2061).

²³ Por. A. Gelin, *Pismo święte o człowieku*, Paris 1971, s. 60-63; J. Cadier, *Les alliances de Dieu*, s. 24-27; B. Haring, *Liberi e fedeli in Cristo. Teologia morale per preti e laici*, t. 1, Roma 1979, s. 26-28.

²⁴ Por. KKK 1696; P. Buis, *La notion d'alliance dans l'Ancien Testament*, Paris 1978, s. 31, 175-178; A. Jankowski, *Biblijna teologia przymierza*, s. 47-49; J. Giblet, *L'Alleanza di Dio con gli uomini*, [w:] *Grandi temi biblici*, red. J. Giblet, Alba 1968, s. 30-33.

²⁵ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 4.

²⁶ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 26.

²⁷ „Mimo świętego Prawa, które święty Bóg nieustannie daje ludowi, i mimo, że Pan «ze względu na swoje imię» okazuje cierpliwość, lud odwraca się od Świętego Izraela i «znieważa Jego imię ma oczach narodów»” (KKK 2811).

zresztą jest to nawet zwyczajny wymóg sprawiedliwości²⁸. Moralny wymiar sprawiedliwości w najpełniejszy sposób zostaje określony poprzez relacje człowieka ze zbawiającym Bogiem, który sam naprawia i dopełnia to, co człowiek naruszył i zniszczył²⁹.

Wskazując na wewnętrzne relacje można zauważyć, że „już Stary Testament uczy, że aczkolwiek sprawiedliwość jest prawdziwą cnotą u człowieka, u Boga zaś oznacza transcendentną Jego doskonałość, to jednak miłość jest od niej «większa». Jest większa w tym znaczeniu, że jest pierwsza i bardziej podstawowa. Miłość niejako warunkuje sprawiedliwość, a sprawiedliwość ostatecznie służy miłości. Ów prymat, pierwszeństwo miłości w stosunku do sprawiedliwości (co jest rysem znamionym całego Objawienia), ujawnia się właśnie poprzez miłosierdzie. Było to do tego stopnia oczywiste dla Psalmistów i Proroków, że sam termin sprawiedliwość oznacza u nich zbawienie dokonane przez Boga i Jego miłosierdzie (por. Ps 40, 11; 98, 2n; Iz 45, 21; 51, 5.8; 56, 1). Miłosierdzie różni się od sprawiedliwości, a jednak się jej nie sprzeciwia³⁰.

W historii Izraela temat nagrody i kary stanowi istotny element historii zbawienia, owych spotkań i paktów Bóg – człowiek. Wychowanie do pełni wolności nie mogło się odbywać bez pouczeń w postaci kary (por. Jdt 8, 27). Przeciż „wolność zawiera w sobie kryterium prawdy, dyscyplinę prawdy. Bez tego nie jest prawdziwą wolnością. Jest zakłamaniem wolności³¹. Kara związana była zatem z Prawem, a ten okres miał minąć wraz z pełnią życia w Duchu, a więc wolności od kary (por. Rz 8, 1; 1 J 4, 18). Narratywny obraz historii Izraela pozwala zauważyć, iż kara jawi się przede wszystkim jako znak grzechu, ale także jako jego owoc oraz objawienie Boże. Historia Starego Przymierza ukierunkowana jest ku nowości czasów mesjańskich³².

2. „Baranek (...), który gładzi grzech świata” (J 1, 29)

Także te dwie kategorie, nagroda i kara, są niezmiennie nauczane i głoszone przez Nowe Przymierze, przez Jezusa i Apostołów. Jezus Chrystus przede wszystkim naucza fundamentalnej prawdy, którą sam uobecnia, tj. przebaczenia. Człowiek, w którym zatarło się podobieństwo do Boga, potrzebuje odkupienia³³. Zapowiedziana i realizowana Dobra Nowina prezentuje wypełnienie czasów

²⁸ Por. A. Gelin, *Pismo święte o człowieku*, s. 130-133; M. Filipiak, *Biblia o człowieku. Zarys antropologii biblijnej Starego Testamentu*, Lublin 1979, s. 228-236; B. Haring, *Liberi e fedeli in Cristo*, t. 1, s. 23-26.

²⁹ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et Vivificantem*, nr 27, 48.

³⁰ Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 4.

³¹ Jan Paweł II, List do Młodych *Parati semper*, Città del Vaticano 1985, nr 13.

³² Por. G. Quell, *Die Sunde im Alten Testament*, TWNT, t. 1, s. 267-288; J. Salguero, *Justicia y retribución en el Antiguo Testamento*, CTom 88:1961, s. 507-527.

³³ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, nr 8; Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus*, Città del Vaticano 1991, nr 25.

i bliskość Królestwa Bożego (por. Mk 1, 15). Jej punktem centralnym jest sam Zwiastun Ewangelii Jezus Chrystus (por. Mk 1, 1)³⁴. Odtąd człowiek będzie szukał odpowiedzi na pytania moralne, „której źródłem jest prawda Jezusa Chrystusa i Jego Ewangelii”³⁵. Zatem to Chrystusowe „objawienie miłości nazywa się również miłosierdziem. To objawienie miłości i miłosierdzia ma w dziejach człowieka jedną postać i jedno imię. Nazywa się: Jezus Chrystus”³⁶, albowiem „przez Chrystusa i w Chrystusie Bóg wychodzi na poszukiwanie człowieka i czyni to z potrzeby ojcowskiego serca”³⁷.

Zapowiadana w ekonomii Starego Przymierza Dobra Nowina charakteryzuje się m.in. nawróceniem wewnętrznym i Bożym przebaczeniem (por. Jr 31, 31-34; Hbr 8, 8-13; Łk 22, 20; 1 Kor 11, 25). Nowe Przymierze staje w miejsce zerwanego przez grzech i będzie nacechowane poznaniem Boga i przebaczeniem, co prowadzić będzie do pełnienia woli Bożej i Jego Prawa³⁸. W Chrystusie tajemnica nieskończonego miłosierdzia Bożego względem człowieka zdolna jest sięgnąć aż do ukrytych korzeni jego nieprawości, aby skierować go ku nawróceniu, aby go odkupić i skłonić do pojednania³⁹.

Dobra Nowina w wizji Izajasza ma być odnowieniem sprawiedliwości i świętości (por. Iz 29, 19-24), i dlatego zapanuje pokój i radość. Trwały pokój będzie owocem nawrócenia i poszanowania Prawa (por. Iz 2, 4). Królestwo Mesjasza cechować będą prawo, sprawiedliwość i pokój (por. Iz 9, 6). To On ma przynieść odpuszczenie grzechów, łaskę i świętość oraz przywrócić pierwotną harmonię i pokój (por. Iz 11, 6-8)⁴⁰. W Starym Testamencie zostało to wszystko przyobiecane, a przez Jezusa Chrystusa przyniesione na świat (por. Dz 10, 36; Ga 5, 22). Zapowiadana sprawiedliwość będzie miała także ziemski wymiar, gdyż jest przeciw każdemu grzechowi (por. Iz 29, 19)⁴¹.

Jezus, którego ogłasza anioł Józefowi, zapowiadany jest jako wybawca ludu od grzechu, a nie z politycznej niewoli i dlatego też nosi właśnie takie imię

³⁴ Por. KKK 422, 515, 541, 1423, 1427.

³⁵ Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 2.

³⁶ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, Città del Vaticano 1979, nr 9. Por. Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 2; Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio*, Città del Vaticano 1990, nr 12.

³⁷ Jan Paweł II, List apostolski *Tertio millennio adveniente*, Città del Vaticano 1994, nr 7.

³⁸ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 71, 72; Jan Paweł II, *Człowiek – obraz Boży – jako podmiot poznania i wolności*, Watykan, 23.04.1986, [w:] Jan Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela*, Città del Vaticano 1987, s. 269-274; KKK 1964.

³⁹ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 20.

⁴⁰ Por. Jan Paweł II, List apostolski *Mulieris dignitatem*, Città del Vaticano 1988, nr 27; Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 107; KKK 2305, 2317.

⁴¹ Por. L. Krinetzki, *L'Alliance de Dieu avec les hommes*, s. 68-71, 88-86; P. Buis, *La notion d'alliance dans l'Ancien Testament*, s. 1-15; N. Fuglister, *La nouvelle Alliance Jr 31, 31-34*, AdS 58:1970, s. 28-35.

(por. Mt 1, 20-21)⁴². W ten sposób zostało określone jego zbawcze, ale w sensie religijnym posłannictwo. Zbawcza inicjatywa Ojca objawia się i urzeczywistnia w odkupieńczym akcie Syna⁴³. To Syn ofiarujący się za ludzi i pokonujący grzech przez zbawcze dzieło – Mesjasz⁴⁴, który „więźniom głosi wolność i uciśnionych odsyła wolnymi” (Łk 4, 18; Iz 61, 1-2). Tak rozumiane wyzwolenie jest tożsame z uwolnieniem od grzechu i przeszkód, które niszczą łaskę Bożą i uniemożliwiają utrzymanie przymierza z Bogiem oraz bliźnimi⁴⁵.

Jan Chrzciciel przedstawia Jezusa, u początków jego publicznej działalności, jako tego, który „gładzi grzech świata” (J 1, 29)⁴⁶. On bierze na siebie przekleństwo grzechu i udziela mocy uwolnienia od niego, od stanu nieprzyjaźni wobec Boga (por. Iz 53, 7; Kpł 14, 13; 21, 24-25)⁴⁷. Miłowanie Boga – największego Dobra, jest dla człowieka niebywałym wyniesieniem, pozwala mu bowiem na oglądanie Go bezpośrednio jako Najwyższej Prawdy⁴⁸. Osoba żyjąca w przyjaźni z Bogiem z zapałem zwalcza to wszystko, co sprzeciwia się Stwórcy, staje między nią a miłowanym Bogiem⁴⁹.

Życie historyczne Jezusa, w czasie Jego publicznego nauczania, potwierdza prawdę o misji szczególnego odniesienia do grzeszników. Jezus w rozmowie z faryzeuszami i uczonymi w Piśmie stawia jasno zasadniczy cel swej misji mesjańskiej: „Nie przyszedłem wezwać do nawrócenia sprawiedliwych, lecz grzeszników” (Łk 5, 32; por. Mt 9, 13; Mk 2, 17). „Posunął się jeszcze dalej, mówiąc do faryzeuszów, że – ponieważ grzech jest powszechny – ci, którzy sądzą, że nie potrzebują zbawienia, są zaślepieni sami w sobie”⁵⁰.

Trzy przypowieści odnotowywane przez Łukasza wskazują na Boże miłosierdzie ukierunkowane ku grzesznikom (zagubiona owca – Łk 15, 1-7, zagubiona drachma – Łk 15, 8-10, syn marnotrawny – Łk 15, 11-32). Nawrócenie to „pełne i szczerze przyłgnięcie do Chrystusa i do Jego Ewangelii poprzez wiarę”⁵¹. To ono sprawia radość Bogu, który zatroskany jest o wszystko co małe, cierpiące,

⁴² „Jezus w języku hebrajskim oznacza: «Bóg zbawia». (...) Ponieważ jedynie Bóg «może odpuszczać grzechy» (Mk 2, 7), to On w Jezusie, swoim odwiecznym Synu, który stał się człowiekiem, «zbawi... lud od jego grzechu» (Mt 1, 21). W ten sposób w Jezusie Bóg wypełnia całą historię zbawienia dla dobra ludzi” (KKK 430).

⁴³ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 10.

⁴⁴ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 86; Jan Paweł II, List apostolski *Tertio millennio adveniente*, nr 11.

⁴⁵ Por. Jan Paweł II, *Duch Święty źródłem prawdziwej wolności. Audyencja generalna. Watykan. 2.09.1998*, „L'Osservatore Romano” 20:1999, nr 1, s. 43-44.

⁴⁶ Por. KKK 608.

⁴⁷ Por. KKK 608.

⁴⁸ Por. KKK 396.

⁴⁹ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, Città del Vaticano 1981, nr 13.

⁵⁰ KKK 588. Por. KKK 545, 589, 2100.

⁵¹ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio*, nr 46. Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 26.

zagubione czy potrzebujące pomocy (por. Łk 15). Taka „Ewangelia jest w Jezusie Chrystusie objawieniem miłosierdzia Bożego dla grzeszników”⁵². „Albowiem Syn Człowieczy przyszedł szukać i zbawiać to, co zginęło” (Łk 19, 10; por. Ez 34, 16; J 3, 17). Każdy zagubiony ma prawo wrócić do domu ojca⁵³.

Dlatego Jezus szuka grzeszników i stara się zwrócić ich uwagę na popełnione zło, które w konsekwencji może prowadzić do kary. Trwanie w zaślepieniu i niedowiarstwie oddala od oczekiwanego ducha pokuty i nawrócenia (por. Łk 10, 12-13; Mt 11, 20-23). Człowiek, uważający siebie za istotę nieomylną, za istotę „bezgrzeszną”, nie widzi potrzeby miłosierdzia. Tego typu mentalność to wynik zaćmienia ludzkich sumień przez zaniedbanie poszukiwania pełnej prawdy oraz przez przyzwyczajenie do grzechu⁵⁴. Człowiek nie umie uznać własnych grzechów i wejść na drogę nawrócenia⁵⁵, u którego podstaw leży odkrycie miłosiernej miłości⁵⁶.

Upór w trwaniu w złym mieszkańców Jerozolimy wywołuje u Jezusa nawet łzy współczucia, przewidujące karę (por. Łk 19, 42-44). Chrystus uczestniczy w losie miasta, które nie umiało przyjąć Bożego wezwania, a w sensie jeszcze szerszym to obraz udziału Jezusa we wszystkich ludzkich sprawach⁵⁷. Nieobecne są mu także troski o pogan, choćby w przykładzie Samarytanki, w kontekście wody, która jest symbolem życia, jakie daje Bóg, zwłaszcza w czasach mesjańskich (por. J 4, 1-44; Iz 12, 3; 55, 1; Jr 2, 13)⁵⁸.

Postawa fundamentalna Jezusa wobec grzechu człowieka, to przebaczenie, i to jest ostatecznie Jego inicjatywa (por. J 1, 20; Rz 5, 10; Kol 1, 20-22), w którą wpisuje się nawrócenie i pojednanie⁵⁹. Stąd prezentuje On postawy odnoszące się do egzystencji ludzkiej, choćby najgorszej w sensie moralnym, nacechowane gotowością ciągłego powrotu do stanu przyjaźni. Bóg przecież pragnie ciągle, aby człowiek uczestniczył w Jego szczęśliwości, „w Jego poznaniu Siebie i w Jego miłości”⁶⁰. Wszelkie najbardziej niskie i przyziemne zachowania amoralne mogą być ukierunkowane ku przebaczającym mocom.

⁵² KKK 1846. Por. KKK 1443.

⁵³ Por. J. Kudasiewicz, „Miłosierdzia chcę, a nie ofiary” (Oz 6, 6; Mt 9, 13; 12, 7), [w:] *Powołanie do apostołstwa*, Poznań 1975, s. 123-143; A. Jankowski, *Biblijna teologia przymierza*, s. 187-189.

⁵⁴ Por. KDK 16.

⁵⁵ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 26.

⁵⁶ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 20.

⁵⁷ „Jezus (...) nieustannie wzywa Jerozolimę, by zgromadziła się wokół Niego (...). Gdy widzi przed sobą Jerozolimę, płacze nad tym miastem i raz jeszcze wyraża pragnienie swego serca: «O gdybyś i ty poznało w ten dzień (...)» (Łk 19, 41-42)” (KKK 558).

⁵⁸ Por. KKK 728; K.-H. Schelkle, *Teologia Nowego Testamentu*, t. 3: *Etos*, Kraków 1984, s. 60-62; A. Fernandez, *Criteria determinantes del mensaje cristino*, „Theologica” 15:1980, s. 59-61.

⁵⁹ „A zatem ścisła wewnętrzna więź głęboko łączy nawrócenie i pojednanie: niemożliwe jest rozdzielenie tych dwóch rzeczywistości czy też mówienie o jednej a przemilczanie drugiej”. (Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 4).

⁶⁰ Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et Vivificantem*, nr 58.

Jezus odnosi się z miłością przebaczącą do kobiety grzesznej, która wydawała się być skandalem w mieście. Staje On jednak jako miłosierny Zbawiciel wobec prawdziwej miłości, która często zewnętrznie objawia się w postaci skruchy⁶¹. Wielka miłość grzesznicy nie jest jednak przyczyną odpuszczenia grzechów, lecz skutkiem. Ufność jej w miłosierdzie Jezusa potęguje i pobudza w niej miłość (por. Łk 7, 36-50). To postawa „grzesznika, któremu przebaczone, który zgadza się na przyjęcie miłości, jaką jest kochany, i chce na nią odpowiedzieć jeszcze bardziej kochając (por. Łk 19, 1-10)”⁶². Z miłością odnosi się Jezus do Samarytanki, która miała sześcioro mężów, a która jest także świadoma grzeszności swego postępowania (por. J 4, 4-43)⁶³.

Jezus kierując się swoją misją zbawienia nie potępia kobiety cudzołożnej, ale wskazuje jej drogę porzucenia dotychczasowego grzesznego postępowania. Zbawcze miłosierdzie domaga się odpowiedzi nie słowem – lecz życiem. Oceniając jej życie, równocześnie daje wyraz swemu zaufaniu, że odtąd będzie ona unikać grzechu. Potępienie zostaje zastąpione zbawieniem, a sprawiedliwość kierowaniem ku drodze wolności życia (por. J 8, 1-11). „Być wolnym, to móc i chcieć wybierać, to żyć zgodnie ze swym sumieniem”⁶⁴. „Praktykowanie życia moralnego ożywionego przez miłość daje chrześcijaninowi duchową wolność dzieci Bożych. Nie stoi on już przed Bogiem z lękiem jak niewolnik, ani jak najemnik oczekujący zapłaty, lecz jak syn, który odpowiada na miłość Tego, który «sam pierwszy nas umiłował» (1 J 4, 19)”⁶⁵.

Defraudator cudzej własności Zacheusz w spotkaniu z Jezusem staje się otwarty na Dobrą Nowinę i odpowiada zwrotem dóbr pokrzywdzonym oraz otwartością na ubogich. „Żywe zaniepokojenie losem ubogich, którzy – według wymownego sformułowania – są «ubogimi Pana», winno przekształcić się na wszystkich poziomach w konkretne czyny”⁶⁶. Mimo niezadowolenia Żydów Jezus idzie do publicznego grzesznika, aby szukać i zbawiać to, co zginęło, aby zbawienie stało się udziałem jego domu (por. Łk 19, 1-10). Także na krzyżu Jezus zapewnia żałującego łotra, iż będzie z Nim w raju, iż będzie uczestniczył w Jego łasce i życiu. Wiara i wyrazy współczucia wraz z modlitwą przemieniają

⁶¹ „Zasadniczym aktem Pokuty ze strony penitenta jest jednak żal, czyli jasne i zdecydowane odrzucenie popełnionego grzechu i postanowienie niegrzeszenia na przyszłość, z miłości do Boga, która odradza się przez skruchę” (Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 31).

⁶² KKK 2712.

⁶³ Por. J. M. Casabo Suque, *La teologia moral en San Juan*, Madrid 1970, s. 98-131; K.-H. Schelkle, *Teologia Nowego Testamentu*, t. 3, s. 57-60.

⁶⁴ Jan Paweł II, *Chcesz służyć sprawie pokoju – szanuj wolność. Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1981*, [w:] *Orędzia Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1998, nr 5.

⁶⁵ KKK 1828.

⁶⁶ Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, Città del Vaticano 1987, nr 43.

zasłużoną karę w zbawienie (por. Łk 23, 42-43)⁶⁷. Jezus jawi się zatem nie jako nauczający i przepowiadający karę, ale jako prorok, który jednocześnie głosi przebaczenie dla wszystkich. Także publiczni grzesznicy i nierządnicy mogą wejść do królestwa Bożego, bo oni nawrócili się i przyjęli Boże wezwanie do zbawienia (por. Mt 21, 31-32)⁶⁸.

Jezus prezentuje swoim życiem niezwykłą otwartość na każdego człowieka, zwłaszcza grzesznego i doświadczanego słabościami. Człowiek, będąc słabym i grzesznym, cierpi „rozdarcie w sobie samym, z czego z kolei tyle i tak wielkich rozdzźwięków rodzi się w społeczeństwie”⁶⁹. Obok tego Jezus eksponuje doktrynalnie, że dyspozycyjność Boga w stosunku do grzechu – najprościej można nazwać przebaczeniem, a więc uleczeniem owej pierwotnej rany, będącej źródłem wszystkich innych⁷⁰. Jezus ogłasza, że nowa sytuacja historyczna zainaugurowana została wraz z pełnym zaistnieniem zachowania Boga jak Ojca, tj. z momentem kiedy przebaczenie Boga udzielane jest przez Jezusa Chrystusa.

Jezus udziela tego przebaczenia, a przez swoje czyny daje do zrozumienia, że jest w rzeczywistym posiadaniu władzy Boga (por. Mk 2, 5-11; J 5, 21). „Odkupiciel człowieka Jezus Chrystus jest ośrodkiem wszechświata i historii”⁷¹ i On „zjednoczył się jakoś z każdym człowiekiem”⁷². Zatem „nie lękajcie się przygarnąć Chrystusa i przyjmując Jego władzy (...), otwórzcie na oścież drzwi Chrystusowi”⁷³. Przecież „naśladowanie Chrystusa jest pierwotnym i najgłębszym fundamentem chrześcijańskiej moralności”⁷⁴. Przypieczętuje swe dzieło krwią oczyszczającą i obmywającą winy nasze (por. 1 J 1, 7; Ap 1, 5)⁷⁵.

Postawa Boga jako Ojca sięga aż do punktu, w którym oddalony człowiek jest przez Niego szukany. Bóg szuka człowieka kochając go, aby mu ofiarować swe przebaczenie. Jest to spotkanie z Bożym miłosierdziem i jednocześnie

⁶⁷ „Modlitwa (...) jest źródłem natchnienia, energii, odwagi w obliczu trudności i przeszkód, jest źródłem wytrwałości i mocy podejmowania inicjatyw” (Jan Paweł II, *Przemówienie podczas Liturgii Słowa. Gorzów Wielkopolski. 2.06.1999*, [w:] *Pielgrzymka Apostolska Ojca Świętego Jana Pawła II do Polski*, s. 52).

⁶⁸ Por. R. Schnackenburg, *Christ und Sünde nach Johannes*, [w:] *Christliche Existenz nach dem Neuen Testament*, München 1968, s. 97-122; H. Langkammer, *Etyka Nowego Testamentu*, s. 83-94.

⁶⁹ KDK 10.

⁷⁰ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et poenitentia*, nr 3.

⁷¹ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, nr 1.

⁷² Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, nr 13.

⁷³ Jan Paweł II, *Otwórzcie na oścież drzwi Chrystusowi. Na rozpoczęcie pontyfikatu. Watykan. 22.10.1978*, [w:] Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, t. I, 1978, red. E. Weron, A. Jaroch, Poznań – Warszawa 1987, s. 15.

⁷⁴ Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 19. Por. KK 40-44.

⁷⁵ Por. J. Giblet, *L'Alleanza di Dio con gli uomini*, s. 36-41; T. Goffi, *Carità, esperienza di Spirito*, Roma 1978, s. 55-57; W. Hryniewicz, *Wcielenie a misterium paschalne*, RTK 26:1979, z. 2, s. 53-65.

zaproszenie do miłosierdzia w życiu człowieka wiary. „Jest również «wyznaniem», uznaniem i uwielbieniem świętości Boga oraz Jego miłosierdzia wobec grzesznego człowieka”⁷⁶.

Przypowieść o zagubionej drachmie ukazuje radość Boga z nawrócenia się jednego grzesznika. Miłość Boga do grzesznika nie dopuszcza potępienia, ale oczekuje pokuty, która sprawi radość także aniołom Bożym (por. Łk 15, 8-10). Podobnej radości doświadcza pasterz, kiedy napotyka zagubioną owcę. Miłość pozwala zapomnieć o wyrzutach i upomnieniach, a cieszyć się z powrotu do domu (por. Łk 15, 1-7; Mt 18, 12-14). Jezus staje jako orędownik miłosierdzia Bożego dla nawróconego grzesznika i radości, jaką to nawrócenie sprawia Ojcu⁷⁷. Nawrócenie ludzkiego serca jest bowiem nieodzownym warunkiem uzyskania przebaczenia grzechów⁷⁸. Proces nawrócenia prowadzi do pojednania z Bogiem i przyjęcia Jego łaski⁷⁹.

Najbardziej obrazowym ukazaniem postawy Ojca jest przypowieść o synu marnotrawnym czy miłosiernym ojcu (por. Łk 15, 11-32)⁸⁰. Pozwala ona zrozumieć, że „miłość staje się miłosierdziem wówczas, gdy wypada jej przekroczyć ścisłą miarę sprawiedliwości, ścisłą, a czasem nazbyt wąską”⁸¹. Przyznanie się do grzechu – rozpoczynające proces nawrócenia – jest możliwe dzięki poznaniu siebie w świetle wiary i rozpoznaniu wartości człowieka wobec Boga⁸². Ojciec prezentuje wobec niego postawę przebaczącą i pełną miłości. Widząc powracającego syna, który był nieobecny i żył rozpustnie, „wybiegł naprzeciw niego, rzucił mu się na szyję i ucałował go” (Łk 15, 20). Postawa nakreślona w tej przypowieści przekracza całe ówczesne wyobrażenia i porównania przebaczenia, jest wręcz szokiem dla słuchających faryzeuszów i uczonych w Piśmie: „Ten przyjmuje grzeszników i jada z nimi” (Łk 15, 2). Czyni to Jezus z woli Ojca, nie odsuwa się od grzeszników, ale szuka ich i cieszy się z ich nawrócenia⁸³.

3. „(...) szukać i zbawiać to, co zginęło” (Łk 19, 10)

Z kart Nowego Testamentu tchnie optymizm i ukierunkowanie ku przebaczeniu (por. Rz 5; 2 Kor 5). W swym znaku pojednania jest ono jednak zawsze darem i inicjatywą samego Boga (por. J 1, 20; Kol 1, 20-22; Rz 5, 10). Ta inicjatywa dopełnia się w tajemnicy Chrystusa Odkupiciela, który wyzwala

⁷⁶ KKK 1424.

⁷⁷ Por. J. Dupont, *La parabole de la brebis perdue (Mt 18, 12-14; Lc 15, 4-7)*, Gr 49:1968, s. 264-287.

⁷⁸ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 43.

⁷⁹ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 6.

⁸⁰ Por. KKK 1439.

⁸¹ Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 5.

⁸² Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 13.

⁸³ Por. P. Grelot, *Le père et ses deux fils (Luc 15, 1-32). Essai d'analyse structurale*, RB 84:1977, s. 321-348.

człowieka z każdego grzechu. Nowa sytuacja zapoczątkowana dziełem Jezusa sprzyja przebaczeniu i zdaje się zwracać mniejszą uwagę na problem kary czy potępienia, „Albowiem Syn Człowieczy przyszedł szukać i zbawiać to, co zginęło” (Łk 19, 10; por. Mt 18, 11), deklaruje uroczyście Jezus. Co więcej, w słowach tych można odczytać jakby definicję całej misji Mesjasza, który w obrazie Łukasza jawi się jako miłosierny lekarz ratujący zdrowie i życie ludzi, wybawiający od grzechu i śmierci. Jezus z Nazaretu staje jako ich zbawca⁸⁴.

Jezus przypomina, że każdy kto „zaginał” z domu ojca jak syn marnotrawny ma prawo do powrotu i zbawienia⁸⁵. „Miłosierdzie samo w sobie, jako doskonałość nieskończonego Boga, jest również nieskończone. Nieskończona więc i niewyczerpana jest też gotowość Ojca w przyjmowaniu synów marnotrawnych wracających do Jego domu. Nieskończona jest gotowość i moc przebaczenia, mająca swe stałe pokrycie w niewysłowionej wartości ofiary Syna. Żaden grzech ludzi nie przewyższa tej mocy ani jej nie ogranicza. Ograniczyć ją może tylko od strony człowieka brak dobrej woli, brak gotowości nawrócenia, czyli pokuty, trwanie w oporze i sprzeciwie wobec łaski i prawdy, a zwłaszcza wobec świadectwa krzyża i zmartwychwstania Chrystusowego”⁸⁶.

Pomimo to, w przypadku, gdy człowiek ob staje w swym wolnym wyborze przy złu moralnym, może doświadczyć kary i potępienia. Jezus z taką samą intensywnością jak mówił o nagrodzie, mówi o realności kary, która jawi się jako znak grzechu, owoc grzechu i także objawienie samego Boga. Królestwo Boże nacechowane jest wymiarem błogosławieństw, ale jednocześnie także przyjmuje istnienie kar Bożych. W perspektywie zbawczej „błogosławieństwa uczą nas o celu ostatecznym, do jakiego powołuje nas Bóg. Jest nim Królestwo Boże, oglądanie Boga, uczestnictwo w naturze Bożej, życie wieczne, usynowienie, odpoczynek w Bogu”⁸⁷.

Prawda o Królestwie pojednania nie wyklucza definitywnego oddzielenia się od Boga. Stałość przypominania tej prawdy towarzyszy Jezusowi w nauczaniu i postawach historycznych, które odnotowują przekazy ewangelijne. Na drogę Bożego Miłosierdzia wprowadza człowieka Duch Święty; przekonując świat „o grzechu, o sprawiedliwości i o sądzie” (J 16, 8), równocześnie odsłania pełnię paschalnego zbawienia w Chrystusie⁸⁸. Krzyż Chrystusa jest szczególnym miej-

⁸⁴ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 7.

⁸⁵ Por. Y. Congar, *Chrystus i zbawienie świata*, Kraków 1968, s. 203-206; C. Chopin, *Tajemnica Słowa Wcielonego i Zbawcy*, [w:] *Tajemnica Chrystusa*, Poznań 1969, s. 192-196.

⁸⁶ Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 13.

⁸⁷ KKK 1726.

⁸⁸ „(...) to przekonywanie o grzechu dokonuje się w dwojakim odniesieniu do Krzyża Chrystusa. Z jednej strony Duch Święty pozwala nam przez Krzyż Chrystusa poznać grzech, każdy grzech, w pełnej skali zła, jakie w sobie zawiera i kryje. Z drugiej strony, przez Krzyż Chrystusa Duch Święty pozwala nam zobaczyć grzech w świetle «mysterium pietatis», czyli miłosiernej, przebaczącej miłości Boga” (Jan Paweł II, *Zawieram cały świat Bożemu miłosierdziu. Homilia*

scem objawienia się miłosierdzia Bożego, jest jakby dotknięciem „odwieczną miłością najboleśniejszych ran ziemskiej egzystencji człowieka”⁸⁹.

Zapewne „błędnie rozumielibyśmy Ewangelię, słysząc w niej tylko orędzie o przebaczącym Ojcu – Bogu. Ewangelia głosi także majestat świętego Boga, który stawia człowiekowi wymagania i sędzi”⁹⁰. Ze świętości ontologicznej, obiektywnej, Boga wypływa zatem powinność dążenia do świętości moralnej; „do tej «wysokiej miary» zwyczajnego życia chrześcijańskiego”⁹¹. Spotkanie osobowe Boga z człowiekiem w łasce lub grzechu, w konsekwencji zakłada nagrodę i karę. Zawsze pozostaje otwarta, wynikająca z miłosierdzia Bożego, szansa dojścia do nawrócenia. Towarzyszy mu zbawienny ból i smutek z powodu popełnionego zła i obrazy Boga⁹². „Chrystus, objawiając miłość-miłosierdzie Boga, równocześnie stawiał ludziom wymagania, aby w życiu swoim kierowali się miłością i miłosierdziem”⁹³. Bóg ma prawo stawiać przed człowiekiem szansę wyborów, ale ma też prawo reagować na nie nagrodą lub karą⁹⁴. Osoba ponosi odpowiedzialność moralną za czyn ludzki: realizuje dobro moralne lub zaciąga winę moralną⁹⁵.

W ekonomii Starego Przymierza zapowiadana kara miała często swe odniesienie do życia teraźniejszego. Decyzja opowiedzenia się za Bogiem lub przeciw Niemu łączyła się z ziemskimi konsekwencjami (np. potop, rozproszenie, wojna, wędrówka po pustyni, śmierć, cierpienie). Wszystkie te kary ukazują człowiekowi trzy rzeczy: stan, w którym znajduje się grzesznik; logikę koniecznego przejścia od grzechu do kary; osobowe oblicze Boga, który sędzi i zbawia. Stan zła i grzechu wymagał ze swej natury, jako pewna logika konieczności, przejścia do kary i poddania się Bogu, który sędzi i zbawia.

W Nowym Przymierzu wskazywane przez Jezusa kary, za pomocą których ma On odpłacać za postawę grzechu, wzmiankują o jej wiecznym trwaniu. Kara Boża swoją wiecznością ma odnosić się do czasu po śmierci, dla tych, którzy upierają się w złem i nie są dyspozycyjni do zaakceptowania Jego orędzia zbawczego⁹⁶, do pełnego i szczerego przyłgnięcia do Chrystusa i do jego Ewangelii

*podczas Mszy świętej z okazji konsekracji Świątyni Bożego Miłosierdzia. Kraków Łagiewniki. 17.08.2002, s. 36-37). Por. Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et Vivificantem*, nr 31.*

⁸⁹ Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 8.

⁹⁰ K.-H. Schelkle, *Teologia Nowego Testamentu*, t. 3, s. 46-47.

⁹¹ Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte*, nr 31.

⁹² Por. KKK 1431, 1451.

⁹³ Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 3.

⁹⁴ Por. R. Schnackenburg, *El testimonio moral de Nuevo Testamento*, Madrid 1965, s. 125-133; C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 1, Pamplona 1973, s. 345-353; t. 2, Pamplona 1973, s. 634-636.

⁹⁵ „Racjonalne skierowanie ludzkiego czynu ku dobru w jego prawdzie oraz dobrowolne dążenie do tego dobra, poznanego przez rozum – oto na czym polega moralność” (Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 72).

⁹⁶ Por. K.-H. Schelkle, *Teologia Nowego Testamentu*, t. 3, s. 46-54; K. Rahner, H. Vorgrimler, *Mały słownik teologiczny*, Warszawa 1987, kol. 171-172.

poprzez wiarę⁹⁷. Odpowiedzią chrześcijanina na głoszenie męki i zmartwychwstania jest przemiana życia, upodabniająca go do Jezusa⁹⁸.

Nauka głoszona przez Jezusa ciągle odwołuje się do konsekwencji wyborów ludzkich. Źródłem tej wolności jest transcendentna godność osoby, czyli bycie obrazem Boga⁹⁹. Na tym tle kreśli wizję stanu człowieka, który m.in. odnosi się do biblijnej doktryny o nagrodzie i karze. Istnienie kary dla tych, którzy nie okazali się wierni zbawczej doktrynie paschalnego misterium, jest wyrazem realizmu dzieła, jakie z woli Ojca Jezus realizuje w swej mesjańskiej misji¹⁰⁰. „(...) postępowanie Jezusa i Jego słowa, Jego czyny i Jego nakazy stanowią moralną regułę życia chrześcijańskiego. Czyny te bowiem, a zwłaszcza Jego męka i śmierć na krzyżu, są żywym objawieniem Jego miłości do Ojca i do ludzi. Jezus żąda, by tę właśnie miłość naśladowali ci, którzy idą za Nim”¹⁰¹.

Możliwość realnego skazania wiecznego tych, którzy trwają w swych grzechach, jest szczególnie żywym tematem nauczania orędzia moralnego, przepowiadanego przez Jezusa. Te dwie prawdy, o karze i jej wiecznym trwaniu, zjawiają się i powtarzają często rozświetlając wizję wielkości człowieka odkupionego przez Chrystusa¹⁰². Nie ma dobra i wolności poza prawdą; jedynie prawda wyzwala (por. J 8, 32). Wierność prawdzie nie jest rodzajem zniewolenia, ale posłuszeństwem sobie i warunkiem zachowania tożsamości osoby¹⁰³. „(...) drogą do celu jest przestrzeganie Bożych praw, które chronią dobro człowieka. Tylko czyn zgodny z dobrem może być drogą wiodącą do życia”¹⁰⁴.

Mateuszowa Ewangelia Królestwa Bożego wskazuje na możliwość utraty zbawienia, zatrąty w piekle (por. Mt 10, 28; 5, 30-32)¹⁰⁵. Świadomość, iż niespeł-

⁹⁷ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio*, nr 46.

⁹⁸ Por. Jan Paweł II, *Przebaczenie drogą do pokoju. Orędzie na Wielki Post 2001. Watykan. 7.01.2001*, „L'Osservatore Romano” 22:2001, nr 3, s. 8.

⁹⁹ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, Città del Vaticano 1998, nr 80; Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, Città del Vaticano 1988, nr 5.

¹⁰⁰ „Wcielenie Syna Bożego oraz zbawienie, jakiego dokonał przez swoją śmierć i zmartwychwstanie, są zatem właściwym kryterium oceny rzeczywistości doczesnej i wszelkich zamysłów, które mają zapewnić człowiekowi życie coraz bardziej ludzkie” (Jan Paweł II, „*Incararnationis mysterium*”. *Bulla ogłaszająca Wielki Jubileusz Roku 2000*, „L'Osservatore Romano” 20:1999, nr 1).

¹⁰¹ Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 20.

¹⁰² Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, nr 13; Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae*, Città del Vaticano 1995, nr 2.

¹⁰³ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, nr 12, 15-16; Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et Vivificantem*, nr 37-38; Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 1, 61, 84-89; Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, nr 13-15; Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, nr 36.

¹⁰⁴ Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 72. Por. Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 10.

¹⁰⁵ „Jezus często mówi o «gehennie ognia nieugaszzonego», przeznaczonej dla tych, którzy do końca swego życia odrzucają wiarę i nawrócenie; mogą oni zatracić w niej zarazem ciało i duszę” (KKK 1034).

nienie woli Bożej grozi karą, nie powinna jednak zaciemniać obrazu nieustannej opieki Bożej, która jest motywem oddalającym lęk. Jezus grozi sądem i karą także i miastom, zachęcając ich mieszkańców do opamiętania się (por. Mt 11, 20-24; Łk 10, 21-22). Surowy sąd Boży spotka tych, którzy nie uwierzyli, nie dostrzegli zbawczego daru Boga i nie nawrócili się¹⁰⁶.

Grzechy Sodomy, symbolu zła i nieprawości, mogą okazać się w dzień sądu mniej groźne niż brak wiary dumnego Kafarnaum (por. Rdz 19, 1-26). Ostatecznie o nagrodzie lub karze decyduje wnętrze – serce człowieka. „Przecież z obfitości serca usta mówią” (Mt 12, 34). Każde słowo, które odzwierciedla wnętrze człowieka i jest świadectwem jego myśli i uczuć, zadecyduje o usprawiedliwieniu lub potępieniu w dzień sądu (por. Mt 12, 36-37)¹⁰⁷. Święci zwłaszcza stanowią swoisty punkt odniesienia i głoszą prawdę o ostatecznym powołaniu i przeznaczeniu człowieka, o wieczności¹⁰⁸.

Obraz żniw, tak bardzo popularny w Biblii (por. Iz 17, 5; Jl 4, 12-13; Mi 4, 12; Mt 3, 12; Mk 4, 29; Ga 6, 8; Ap 14, 14-20), ukazuje Jezusa jako sędziego i pana dysponującego możliwościami surowych kar, zwłaszcza dla gorszycieli. Doświadczają oni będą żalu, bólu i rozpaczki wiecznego potępienia (por. Mt 13, 41-44; 8, 12)¹⁰⁹. Jezus jako sędzia eschatologiczny odda każdemu sprawiedliwą zapłatę za jego uczynki. Tylko pójście za Synem Człowieczym i dawanie o Nim świadectwa zapewni człowiekowi zbawienie (por. Mt 16, 24-27; Mk 8, 34-9, 1; Łk 9, 22). „Dlatego naśladowanie Chrystusa jest pierwotnym i najgłębszym fundamentem chrześcijańskiej moralności: jak lud Izraela szedł za Bogiem, który prowadził go przez pustynię do Ziemi Obiecanej (por. Wj 13, 31), tak uczeń ma iść za Jezusem, ku któremu pociąga go sam Ojciec (por. J 6, 44)”¹¹⁰. „Chrystus ukrzyżowany jest dla nas najwyższym wzorem, natchnieniem i wezwaniem. W oparciu o ten przejmujący wzór możemy z całą pokorą okazywać miłosierdzie innym, wiedząc, że On przyjmuje je jako okazane sobie samemu”¹¹¹. Zresztą: „Tak ostatni będą pierwszymi a pierwsi ostatnimi” (Mt 20, 16; por. 19, 30).

¹⁰⁶ „Zauważa się, że wzrasta liczba chrześcijan, którzy wykazują mniejszą wrażliwość na obiektywną i integralną naukę wiary, wybierając w sposób subiektywny to, co się podoba, co odpowiada osobistemu doświadczeniu, i nie wymaga zmiany własnych przyzwyczajeń” (Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Pastores dabo vobis*, Città del Vaticano 1992, nr 7).

¹⁰⁷ Por. KKK 590; J. A. Comber, *The Composition and Literary Characteristics of Mat 11:20-24*, CBQ 39:1977, s. 497-504; A. Jankowski, *Eschatologia biblijna Nowego Testamentu*, Kraków 1987, s. 112-114, 140-142, 177; J. Kudasiewicz, *Chrystus odwołuje się do „serca”*, [w:] Jan Paweł II, *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „serca”*. O Jana Pawła II teologii ciała, red. T. Styczeń, Lublin 1987, s. 133-142.

¹⁰⁸ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 107.

¹⁰⁹ „Jezus zapowiada z surowością, że «pośle aniołów swoich: ci zbiorą z Jego Królestwa wszystkie zgorzsenia i tych, którzy dopuszczają się nieprawości, i wrzucą ich w piec rozpalony» (Mt 13, 41-41)” (KKK 1034).

¹¹⁰ Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 19.

¹¹¹ Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 14.

Człowiek zawsze może się nawrócić: „Nie chce Bóg śmierci grzesznika, lecz aby się nawrócił i żył” (Ez 33, 11). Beztroska, brak współpracy i negatywne ustosunkowanie się do misji Jezusa, może doprowadzić do sentencji: „Zwiążcie mu ręce i nogi i wyrzucie go na zewnątrz, w ciemności! Tam będzie płacz i zgrzytanie zębów” (Mt 22, 13, por. 8, 12; 13, 42.50; 24, 51; 25, 30). Jezus wskazuje na potrzebę czujności i gotowości stanięcia przed sądem, aby usłyszeć błogosławieństwo lub wyrok surowej kary (por. Mt 24, 46-51; Łk 12, 41-46)¹¹². W praktyce „(...) człowiek dociera do miłosiernej miłości Boga, do Jego miłosierdzia o tyle, o ile sam przemienia się wewnętrznie w duchu podobnej miłości w stosunku do bliźnich”¹¹³.

Ewangelia Łukasza mówi przede wszystkim o Jezusie Chrystusie Zbawicielu, którego paschalne misterium ma wymiar uniwersalny i jest nadal spełniane w mocach Ducha¹¹⁴. „(...) łaska nosi w sobie głęboki rys chrystologiczny i pneumatologiczny zarazem”¹¹⁵. To w łączności z Chrystusowym dziełem zbawienia „Duch wyprowadza nową miarę obdarowania człowieka i stworzenia od początku”¹¹⁶. Powszechne zbawienie obejmuje wszystkich i każdy „czas”. Zaparcie się jednak Chrystusa na ziemi pociąga za sobą niemożność należenia do Niego w życiu przyszłym (por. Łk 12, 8-9; Mt 10, 32-33). Natomiast grzech przeciw Duchowi Świętemu nie będzie odpuszczony ani w tym życiu, ani w przyszłym (por. Łk 12, 10; Mt 12, 31-32; Mk 3, 28-30). To bluźnierstwo polega „na odmowie przyjęcia tego zbawienia, jakie Bóg ofiaruje człowiekowi przez Ducha Świętego, działającego w mocy Chrystusowej ofiary Krzyża”¹¹⁷.

Tylko dobroć i Miłosierdzie Boże mogą sprowadzić grzesznika do nawrócenia. Posiadane dobra mogą także stać się przyczyną zatracenia życia, bycia „głupim” w wymiarach wiecznych (por. Łk 12, 16-21). „Bogaty młodzieniec z Ewangelii, który nie idzie za wezwaniem Jezusa (Mk 10, 22), przypomina nam o przeszkodach, jakie mogą powstrzymać lub stłumić wolną odpowiedź człowieka”¹¹⁸. Życie wieczne winno stanowić dla chrześcijanina wartość, której podporządkowuje inne walory ziemskie (np. pokarm, odzienie, dobra trwałe) (por. Łk 12, 22-34; Mt 6, 19-33), a jednocześnie jest czujny w oczekiwaniu Pana (por. Łk 12, 35-48; Mk 13, 34-36; Mt 24, 43-51)¹¹⁹.

¹¹² Por. M. E. Glasswell, *The Parable of the Labourers in the Vineyard (Matthew 20, 1-16)*, CV 19:1976, s. 61-64; Y. Congar, *Chrystus i zbawienie świata*, s. 235-237.

¹¹³ Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 14.

¹¹⁴ Por. Jan Paweł II, *Zawierzam cały świat Bożemu miłosierdziu. Homilia podczas Mszy świętej z okazji konsekracji Świątyni Bożego Miłosierdzia. Kraków-Łagiewniki. 17.08.2002*, s. 36-37.

¹¹⁵ Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et Vivificantem*, nr 53.

¹¹⁶ Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et Vivificantem*, nr 41.

¹¹⁷ Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et Vivificantem*, nr 46. Por. KKK 1864.

¹¹⁸ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, nr 37.

¹¹⁹ „(...) nadszedł czas, aby orędzie o Bożym miłosierdziu wlało w ludzkie serca nadzieję i stało się zarzewiem nowej cywilizacji – cywilizacji miłości” (Jan Paweł II, *Bądźmy świadkami miłosierdzia. Homilia podczas Mszy świętej beatyfikacyjnej. Kraków-Błonia. 18.02.2002*, [w:] *Bóg*

Jezus wskazuje na groźbę kary w przypadku odrzucenia pokuty i nawrócenie (por. Łk 12, 54-13, 9; Mt 16, 3; 5, 25-26). Słynna przypowieść o bogaczu i Łazarzu wzywa do opamiętania się i odejścia od egoizmu¹²⁰, w przeciwnym razie można zostać pogrzebanym w miejscu męki i cierpienia (por. Łk 16, 19-30). W tym kontekście można łączyć ideę miłosierdzia z opcją preferencyjną na rzecz ubogich¹²¹. Z drugiej zaś strony trwanie przy Chrystusie jest zasługą ku nagrodzie, i to królestwa (por. Łk 22, 28-30; Mt 19, 20). Jezus podczas drogi krzyżowej zachęca do pokuty i nawrócenia, bo to jest jedyna droga uniknięcia nieszczęścia utraty życia wiecznego (por. Łk 23, 27-31)¹²². W mesjańskim programie Chrystusa cierpienie jest wyzwaniem, które ma wyzwalać miłość i w ten sposób budować cywilizację miłości¹²³. Jeśli człowiek chce zrozumieć siebie, musi przyjść ze swoją grzesznością do Chrystusa¹²⁴.

Uczeń Jezusa może odłączyć się od Mistrza i gdy potwierdzi to ostatnim aktem wolnej woli, znającej prawdę i doświadczającej prawdy w chwili śmierci, zostaje odrzucony na wieczność. Bez oparcia się na prawdzie woła nie jest do końca wolna¹²⁵. Odłączenie się od Jezusa skazuje chrześcijanina na śmierć eschatologiczną jako wolny wybór oderwania się od życiodajnego szczepu (por. J 15, 6). „Bóg nie przeznaczają nikogo do piekła; dokonuje się to przez dobrowolne odwrócenie się od Boga (grzech śmiertelny) i trwanie w nim aż do końca życia”¹²⁶. Wybór ten powoduje, że „(...)wielu pierwszych będzie ostatnimi, a ostatnich pierwszymi” (Mk 10, 31; por. Mt 19, 30)¹²⁷.

bogaty w miłosierdzie. Ostatnia pielgrzymka Ojca Świętego Jana Pawła II do ojczyzny, s. 57). Por. KK 48; H. Spaemann, *Advent der Christen im Gleichnis. Eine Meditation über Lk 12, 35-39*, BuL 1:1960, s. 266-270.

¹²⁰ „Chrystus musi wejść w jego «ja», aby wyzwolić go od egoizmu i pychy, jak mówi św. Ambroży: «Niech wkroczy do twojej duszy Chrystus, niech zamieszka w twych myślach Jezus, by zamknąć wszelką przestrzeń dla grzechu w świętym przybytku cnoty»” (Jan Paweł II, *Chrześcijanin uczniem Chrystusa. Audycja generalna. Watykan. 6.09.2000*, „L'Osservatore Romano” 22:2001, nr 1, s. 40).

¹²¹ Por. Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte*, nr 49.

¹²² Por. J. Guillet, *Uwierzcie Ewangelii*, Kraków 1982, s. 86-89.

¹²³ Por. Jan Paweł II, List apostolski *Salvifici doloris*, Città del Vaticano 1984, nr 30.

¹²⁴ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, nr 10.

¹²⁵ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 75; Jan Paweł II, *Szczególne postacie teologii wyzwolenia w Europie. Przemówienie do uczestników Kongresu Teologów Europy Środkowo-Wschodniej, Częstochowa 15.08.1991*, „L'Osservatore Romano” 12:1991, nr 8, s. 35-36.

¹²⁶ KKK 1037. „Bóg, który chce «wszystkich doprowadzić do nawrócenia» (2 P 3, 9), stwórzyszy jednakże człowieka jako istotę wolną i odpowiedzialną, respektuje jego wybory. Dlatego sam człowiek, w pełnej wolności, wyłącza się dobrowolnie ze wspólnoty z Bogiem, jeśli aż do momentu własnej śmierci trwa w grzechu śmiertelnym, odrzucając miłosierną miłość Boga” (KKKK 213).

¹²⁷ Por. F. Gryglewicz, *Życie chrześcijańskie w ujęciu św. Jana Ewangelisty*, Katowice 1984, s. 127-136; K.-H. Schelkle, *Teologia Nowego Testamentu*, s. 50-52; A. Jankowski, *Eschatologia biblijna Nowego Testamentu*, s. 116-118.

4. Miłosierny „sędzia stoi przed drzwiami” (Jk 5, 9)

Orędzie moralne głoszone przez Jezusa wskazuje na realność kary i nagrody, w zależności od wierności Jego doktrynie, a przede wszystkim Jego osobie, której fundamentem jest miłość. Dlatego Jezus mówi: „Wytrwajcie w miłości mojej” (J 15, 3). Jezus jest najwspanialszym wzorem wierności, a jej dowodem jest paschalne misterium męki i zmartwychwstania¹²⁸. Postawa i możliwość wolności prowokuje wręcz tematykę nauczania podejmowanego przez Jezusa. Akceptacja lub odrzucenie orędzia zbawczego ukierunkowuje realizm przyszłości ku wiecznemu potępieniu lub wiecznej nagrodzie chwały. Jednak niezmiennie Bóg staje zawsze jako miłosierny, litościwy, cierpliwy, bogaty w łaskę i wierność (por. Wj 34, 6)¹²⁹.

Śledząc karty Nowego Testamentu, trzeba stwierdzić, iż żadna inna prawda nie była tak eksponowana, jak prawda o możliwości kary. Motyw ten powtarza się, precyzowany i uwyraźniany w kontekście paschalnego misterium Mesjasza. Oczywiście, Jezus naucza i przepowiada także inne prawdy, „by wszyscy ludzie zostali zbawieni i doszli do poznania prawdy” (2 Tm 2, 4)¹³⁰. „Dobrem osoby jest istnienie w Prawdzie i czynienie Prawdy”¹³¹. Formułuje te prawdy w postaci imperatywów moralnych, o konsekwencjach wiecznych, wyrastających z nowości ewangelicznego orędzia. Nowe prawdy, czy stare na nowo odczytane – najczęściej w pierwotnym ich sensie – stanowią wcielenie nowości Jezusowego orędzia religijnego (por. Mt 5, 17-20). „Słyszeliście, że powiedziano przodkom (...). A ja wam powiadam” (Mt 5, 21-22; por. 5, 27-28, 33-34, 38-39, 43-44), brzmi w ustach Jezusa jako wskazanie doskonałości Jego uczniów.

Skoro człowiek może rzeczywiście wzrastać w łasce Boga (por. J 15, 2; Mt 13, 8; Ef 3, 15-19), a ten wzrost jest także jego zadaniem (por. Ef 4, 15), to ludzkie dążenie do doskonałości – jako forma posłuszeństwa Bogu i Jego łasce – jest całkowicie uprawnione i konieczne. Nowość wskazuje na wyższość świętości ewangelicznej związanej z nowymi zobowiązaniami moralnymi¹³². Wszyscy powinni żyć „jak przystoi świętym” (Ef 5, 3) i przyoblec się „jako (...) wybrańcy Boży – święci i umiłowani – (...) w serdeczne miłosierdzie, dobroć, pokorę, cichość, cierpliwość” (Kol 3, 12).

Akcentując nowość orędzia moralnego i wskazując na jego szczegółowe prawdy, Jezus jednoznacznie w płaszczyźnie kwalitatywnej podnosi rangę nowego

¹²⁸ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, nr 7; KKK 517.

¹²⁹ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 4.

¹³⁰ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, nr 4.

¹³¹ Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 84.

¹³² „(...) dzisiaj trzeba na nowo z przekonaniem zalecać wszystkim dążenie do tej «wysokiej miary» zwyczajnego życia chrześcijańskiego” (Jan Paweł II, List apostolski *Novo millennio ineunte*, nr 31. Por. U. Luz, *Die Erfüllung des Gesetzes bei Matthäus (Mt 5, 17-20)*, ZThK 75:1978, s. 398-435.

przykazania miłości¹³³. Największe i pierwsze ze wszystkich przykazań jest: miłować Pana, Boga swego i swego bliźniego (por. Mt 22, 34-40; Mk 12, 28-34; Łk 10, 25-29). Tak Ojciec jak i Syn jednomyślnie nakazują miłować, jako naczelną prawdę, która może doprowadzić do nawrócenia i wiary w Chrystusa. „(...) miłości i życia zgodnego z Ewangelią nie można pojmować przede wszystkim w kategoriach nakazu, ponieważ ich wymogi przekraczają ludzkie siły: stają się one możliwe jedynie jako owoc daru ofiarowanego przez Boga, który uzdrawia i przemienia swoją łaską serce człowieka”¹³⁴. Faktycznie, „w świecie jest obecna miłość (...), ta miłość jest potężniejsza od zła jakiegokolwiek, w które uwikłany jest człowiek, ludzkość, świat. Uwierzyć zaś w taką miłość, to znaczy uwierzyć w miłosierdzie”¹³⁵.

Obok tego jednak, w płaszczyźnie kwantytatywnej Jezus wskazuje na prawdę o karze wiecznej. Piekło jawi się szczególnie często w ekonomii Nowego Przymierza jako nowość przepowiadania Mesjasza. Zauważa się, iż prawda ta stanowi istotny element całego orędzia zbawczego, jest jakby najwyższa w stosunku do jakiegokolwiek innej z wielu nowości ewangelicznych¹³⁶. Jednak „Jezus jest «nowym stworzeniem» (por. Ef 4, 24; Kol 3, 10), (...) wzywa odkupioną ludzkość do udziału w Jego Boskim życiu. W tajemnicy Wcielenia położone zostały podwaliny antropologii, która zdolna jest przekroczyć własne ograniczenia i sprzeczności, zmierzając ku «przebóstwieniu» poprzez wszczęcie w Chrystusa człowieka odkupionego, dopuszczonego do udziału w życiu trynitarnym”¹³⁷.

W sumie, włączając powtórzenia synoptyków, kara wieczna jest wzmiankowana w Nowym Testamencie aż 87 razy. W 36. miejscach mówi się wyłącznie o jej wieczności, a 18 razy o ogniu piekielnym. Te dane liczbowe są bardzo widoczne i wyraźne, tak iż jakakolwiek interpretacja, która chciałaby pomniejszyć prawdę kary, byłaby daleka od realizmu natchnionych słów *Pisma Świętego*. „Jezus zapowiada z surowością, że «pośle aniołów swoich: ci zbiorą z Jego Królestwa wszystkie zgorszenia i tych, którzy dopuszczają się nieprawości, i wrzucą ich w piec rozpalony» (Mt 13, 41-42). On sam wypowiada słowa potępienia: «Idźcie precz ode Mnie, przekłęci, w ogień wieczny!» (Mt 25, 41)”¹³⁸. Występujące

¹³³ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 15, 18, 20, 52; A. F. Dziuba, *Miłość*, [w:] Jan Paweł II, *Encyklopedia Nauczania Moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Radom 2005, s. 327-333.

¹³⁴ Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 23.

¹³⁵ Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 7.

¹³⁶ Por. K. Rahner, H. Vorgrimler, *Mały słownik teologiczny*, kol. 171-172; Y. Congar, *Chrystus i zbawienie świata*, s. 235-258, 375-376.

¹³⁷ Jan Paweł II, List apostołski *Novo millennio ineunte*, nr 23.

¹³⁸ KKK 1034. Por. Paweł VI, *Wyznanie wiary Ludu Bożego*, Poznań 1968, nr 12.

określenia oraz ich kontekst potwierdzają prawdę kary wiecznej, precyzując jej dość liczne szczegóły, oczywiście w semickiej wizji literacko-historycznej¹³⁹.

Nauczanie podjęte przez Apostołów i najbliższych uczniów uwydatnia zawsze także orędzie Jezusa o możliwości kary wiecznej. Bóg jest dobry i miłosierny, ale i nieskończenie sprawiedliwy¹⁴⁰. „Jeżeli bowiem nie oszczędził Bóg gałęzi naturalnych, może też nie oszczędzić i ciebie” (Rz 11, 21). Trzeba trwać w bojaźni, aby nie zasłużyć na gniew Boży (por. Rz 11, 21-22). To „podporządkowanie człowieka i wszystkiego co czyni – Bogu, Temu, który «jeden jest tylko Dobry»; związek pomiędzy moralnym dobrem ludzkich czynów a życiem wiecznym; naśladowanie Chrystusa otwierające przed człowiekiem perspektywę doskonałej miłości, a wreszcie dar Ducha Świętego jako źródło i moc życia moralnego «nowego stworzenia» (por. 2 Kor 5, 17)”¹⁴¹.

Paweł wskazuje kilkakrotnie na katalogi grzechów, które zamykają drogę do królestwa Bożego – do zbawienia (por. 2 Tm 3, 2-5; Rz 1, 29-32; 13, 13; 1 Kor 5, 9-10; 6, 9-10; 2 Kor 12, 20; Ga 5, 16-26)¹⁴². W nauczaniu Kościoła wskazuje się także na swoiste katalogi grzechów społecznych¹⁴³. Życie według ciała zamyka szansę prawdziwego, eschatologicznego szczęścia. Tymczasem ciało może być nazwane „pierwotnym sakramentem”, znakiem, który człowiek otrzymuje od Boga po to, by lepiej zrozumiał Jego plan w stosunku do siebie samego: ono bowiem i tylko ono zdolne jest uczynić widzialnym to, co niewidzialne: duchowe i Boże¹⁴⁴. Bóg jest dobry i sprawiedliwy, jednak równocześnie „Nie

¹³⁹ „Zasadnicza kara piekła polega na wiecznym oddzieleniu od Boga; wyłącznie w Bogu człowiek może mieć życie i szczęście, dla których został stworzony i których pragnie” (KKK 1035). Por. A. Fernandez, *Criterios determinantes del mensaje cristino*, s. 61-64.

¹⁴⁰ „Odkupienie w tym wymiarze jest ostatecznym i definitywnym objawieniem się świętości Boga, który jest bezwzględnie pełnią doskonałości, pełnią sprawiedliwości i miłości przez to, że sprawiedliwość ugruntowana jest w miłości, wyrasta z niej niejako i ku niej zmierza. W męce i śmierci Chrystusa, w tym że Ojciec własnego Syna nie oszczędził, ale uczynił Go grzechem za nas, znajduje swój wyraz absolutna sprawiedliwość, gdyż męki i krzyża doznaje Chrystus ze względu na grzechy ludzkości. Jest to wręcz jakiś «nadmiar» sprawiedliwości, gdyż grzechy człowieka zostają «wyrównane» ofiarą Boga-Człowieka. Jednakże ta sprawiedliwość, która prawdziwie jest sprawiedliwością «na miarę» Boga, całkowicie rodzi się z miłości: z miłości Ojca i Syna, i całkowicie owocuje w miłości” (Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 7).

¹⁴¹ Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 28. Por. KKK 1214, 1265.

¹⁴² „Grzechy są bardzo zróżnicowane. Pismo święte dostarcza wiele ich wykazów. List do Galatów przeciwstawia uczynki ciała owocom ducha: «Jest... rzeczą wiadomą, jakie uczynki rodzą się z ciała: nierząd, nieczystość, wyuzdanie, uprawianie bałwochwalstwa, czary, nienawiść, spór, zawiść, wzburzenie, niewłaściwa pogoń za zaszczytami, niezgoda, rozłamy, zazdrość, pijaństwo, hulanki i tym podobne. Co do nich zapowiadam wam, jak to już zapowiedziałem: ci, którzy się takich rzeczy dopuszczają, Królestwa Bożego nie odziedziczą» (Ga 5, 19-21)” (KKK 1852).

¹⁴³ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et poenitentia*, nr 16.

¹⁴⁴ Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Odkupienie ciała a sakramentalność małżeństwa*, red. S. Dziwisz, J. Kowalczyk, T. Rakoczy, Città del Vaticano 1986, s. 67.

ludźcie się: Bóg nie dozwoli z siebie szydzić” (Ga 6, 7) i może być mścicielem grzechów (por. 1 Tes 4, 6)¹⁴⁵. Jednak „miłosierdzie zaś objawia samą doskonałość sprawiedliwości”¹⁴⁶.

Zachęta do zabiegania „(...) o własne zbawienie z bojaźnią i drzeniem” (Flp 2, 12) wskazuje jednoznacznie, iż zdobyty już stopień świętości nie daje, z powodu słabości i grzechów, pewności osiągnięcia królestwa Bożego. To ciągłe staranie o posłuszeństwo przykazaniom, o zachowanie harmonii pomiędzy wyznawaną wiarą a własnym życiem i odpowiedź na przedwieczną miłość Boga, a także przewyżczanie grzechu¹⁴⁷. Ziemskie pielgrzymowanie może zakończyć się przekleństwem i spalaniem, dobrowolne trwanie w odwróceniu od Boga kończy się ogniem kary eschatologicznej (por. Hbr 6, 8; Pwt 29, 22; Rdz 19, 24). Dla apostaty – człowieka o wewnętrznej dyspozycji grzesznika – piekło zaczyna się już na ziemi przerażającym oczekiwaniem sądu, dopełni się zaś po sądzie przez „żar ognia”, symbol karzącej sprawiedliwości Bożej (por. Hbr 10, 27; Iz 26, 11; 30, 27; 66, 24; So 1, 18; 3, 8; Mk 9, 48)¹⁴⁸.

Odrzucenie Prawa i miłości zbawczej jest lekceważeniem samego Zbawcy oraz Ducha Świętego (por. Mk 3, 29). Sprawi, iż postawienie przed sędzią sprawiedliwie karzącym, w sądzie ostatecznym, doprowadzi do okrzyku: „Straszną jest rzeczą wpaść w ręce Boga żyjącego” (Hbr 10, 31; por. Hbr 10, 26-31)¹⁴⁹. Chrześcijanin może zatem zamknąć się na działanie Ducha Świętego, może się Mu sprzeciwić i „zasmucać” Go (por. 1 Tes 5, 19). Ostatecznie chodzi w życiu moralnym o „stałe usposobienie (...), które jest owocem ulegania (...) bądź też opierania się zbawczemu działaniu Ducha Świętego”¹⁵⁰.

Przeostroga przed lekceważeniem łaski Nowego Przymierza skłania do refleksji: „Bóg nasz bowiem jest ogniem pochłaniającym” (Hbr 12, 29; por. Pwt 4, 24; Iz 33, 14; Wj 24, 17), który w zazdrosnej miłości karze grzeszników (por. Hbr 6, 8; Mt 25, 41; 2 Tes 1, 8; 2 P 3, 7; Iz 33, 14)¹⁵¹. Potępiają ich własne czyny i własne postępowanie, a wyrok zostanie ogłoszony w przyszłości (por. 2 P 2, 12). Przecież czyn ludzki niezgodny z obiektywnym porządkiem moralnym jest

¹⁴⁵ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 9; J. Stępień, *Teologia świętego Pawła. Człowiek i Kościół w zbawczym planie Boga*, Warszawa 1979, s. 339-342.

¹⁴⁶ Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 8.

¹⁴⁷ Por. Jan Paweł II, *Szczęśliwi, którzy strzegą przykazań. Homilia podczas nabożeństwa czerwcowego. Elbląg. 6.06.1999*, „L'Osservatore Romano” 20:1999, nr 8, s. 18-19.

¹⁴⁸ „Przez odrzucenie łaski w tym życiu każdy osądza już samego siebie, otrzymuje według swoich uczynków i może nawet potępić się na wieczność, odrzucając Ducha miłości” (KKK 679).

¹⁴⁹ Por. KKK 1864, 1949; A. Gelin, *Pismo święte o człowieku*, s. 151-154; O. Glombitza, *Mit Furcht und Zittern. Zum Verständnis von Philips 2, 12*, *NovTest* 3:1959, s. 100-106; A. Jankowski, *Eschatologia biblijna Nowego Testamentu*, s. 183-185.

¹⁵⁰ Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et Vivificantem*, nr 55.

¹⁵¹ Por. KKK 1034.

odrzucając i wzgardą nie tylko tego porządku, ale Boga jako jego Twórcy¹⁵². Bóg w swej sprawiedliwości ocala sprawiedliwych i pobożnych, a występnych skazuje na zagładę (por. 1 P 3, 19; 4, 6; 2 P 2, 9-13).

W czasach ostatecznych, kiedy „(...) sędzia stoi przed drzwiami” (Jk 5, 9), należy czekać wytrwale na osąd eschatologiczny, kiedy to Jezus przekona świat o grzechu, sprawiedliwości i sądzie (por. J 16, 8-11). Prawda dramatu grzechu w życiu ludzkim nie ma charakteru fatalistycznego: człowiek może bowiem – mocą własnego wysiłku, ale nade wszystko wsparty darami Bożymi – zwyciężyć grzech w sobie¹⁵³. Grzesznicy i odrzucający wszelkie postawy nawrócenia „(...) będą cierpieć katusze we dnie i w nocy na wieki wieków” (Ap 20, 10)¹⁵⁴. „Uznanie swego grzechu, co więcej – po głębszym spojrzeniu na własną osobowość – uznanie siebie grzesznikiem, zdolnym do popełnienia grzechu i skłonny do grzechu, jest konieczną zasadą powrotu do Boga”¹⁵⁵.

Bóg w ziemskim pielgrzymowaniu sądzi najczęściej według miłości, jednak w swoim dniu zastrzega się: „Do Mnie należy pomsta, Ja wymierzę zapłatę” (Rz 12, 19; por. Kpł 19, 18; Pwt 32, 35). Oznacza to sprawiedliwość nagradzającą bogobojnych i karzącą bezbożnych. Apostoł Narodów, mając świadomość podjętego wysiłku ewangelizacyjnego dla innych, ma sam obawy: „(...) abym innym głosząc naukę, sam przypadkiem nie został uznany za niezdatnego” (1 Kor 9, 27). Przykład dawany innym nie zwalnia, wręcz jeszcze powiększa, potrzebę troski o własne zbawienie, aby być jeszcze doskonalszym współpracownikiem i pomocnikiem Boga i Jego Królestwa (por. 1 Kor 3, 9; 1 Tes 3, 2; Kol 1, 24)¹⁵⁶. Ciągłe aktualne jest „wezwanie do «nowej ewangelizacji»; to znaczy do głoszenia Ewangelii zawsze nowej i zawsze niosącej nowość; do ewangelizacji, która musi być prowadzona «z nową gorliwością, nowymi metodami i z zastosowaniem nowych środków wyrazu»”¹⁵⁷.

¹⁵² Por. Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 11; Jan Paweł II, *Grzech: złamanie przymierza z Bogiem*. Watykan. 29.10.1986, [w:] Jan Paweł II, *Wierzę w Jezusa Chrystusa Odkupiciela*. red. S. Dziwisz, J. Kowalczyk, T. Rakoczy, Città del Vaticano 1989, s. 54-56.

¹⁵³ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, nr 47; Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et Vivificantem*, nr 27, 31, 43; KKK 1433.

¹⁵⁴ Por. KKKK 212, 213; W. Łydko, *Potępienie*, [w:] *Słownik teologiczny*, red. A. Zuberbier, t. 2, Katowice 1989, s. 124-125; A. Jankowski, *Eschatologia biblijna Nowego Testamentu*, s. 117-122.

¹⁵⁵ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 13. Por. Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et Vivificantem*, nr 47; Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 18; Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa*, Città del Vaticano 2003, nr 76.

¹⁵⁶ Por. KK 35; KKK 307, 905, 929; K. Romaniuk, *Soteriologia św. Pawła*, Warszawa 1983, s. 289-297; tenże, *Motywacja napomnień moralnych w listach św. Pawła*, Poznań 1971, s. 86-90.

¹⁵⁷ Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 106. Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, nr 54; Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio*, nr 33.

Proponowane przez Apostołów wymagania moralne przybliżają i precyzują orędzie zbawcze Jezusa. On jest mocą i radością Bożą (por. 1 Kor 1, 24), obrazem Boga niewidzialnego (por. 2 Kor 4, 4; Kol 1, 16), odbłaskiem Bożej wspaniałości (por. Hbr 4, 4). W Nim mieszka cała Pełnia (por. Kol 1, 19; 2, 9) i wszystko ma istnienie (por. Kol 1, 17). On jest Alfą i Omegą, Pierwszym i Ostatnim, Początkiem i Końcem (por. Ap 22, 12), to znaczy, że przez Niego udzielana jest wszelka łaska (por. J 1, 16)¹⁵⁸. Jezus jest poręczycielem nadziei¹⁵⁹, a „nowe stworzenie” dane jako „zadatek Ducha” (2 Kor 1, 22) w pełni będzie dane w stadium eschatologicznym¹⁶⁰. Zatem w Jezusie ochrzczeni oczekują „ostatecznej i doskonałej wizji, jakiej Bóg zamierza udzielić tym, którzy w Niego wierzą i poszukują Go szczerym sercem”¹⁶¹. Zatem konieczna jest świadomość realności sądu na końcu ziemskiego pielgrzymowania, który ma odniesienie do eschatologicznej wieczności trwania w nagrodzie lub karze.

Nieposłuszeństwo Ewangelii Jezusa Chrystusa, naszego Pana (por. 2 Tes 1, 8; Iz 66, 15; Jr 10, 25), kieruje ku tragicznemu punktowi docelowemu, miejscu dla potępionych, bycia z dala od oblicza Pańskiego (por. 2 Tes 1, 9; Iz 2, 10.19.21). Posłuszeństwo wobec Boga (por. Wj 24, 7; Mt 7, 21; Mk 3, 35) winno wynikać z wewnętrznego usposobienia człowieka, na wzór podobieństwa Jezusa (por. J 4, 34; 17, 1; Flp 2, 5-8)¹⁶². Stan potępienia to rodzaj istnienia utożsamianego z wieczną zagładą (por. 1 Tes 5, 3; 1 Tm 6, 9; Rz 9, 22; Flp 3, 19; 2 Kor 2, 15; 4, 3)¹⁶³.

Mając świadomość możliwości kary nie można pominąć faktu, iż będzie wielu, którzy dostąpią zbawienia jako konsekwencji wolnych wyborów opowiedzenia się za Jezusem i Jego drogą¹⁶⁴. Pełnię wolności osoba uzyskuje dzięki wyzwoleniu dokonanemu przez Chrystusa, ku stawaniu się coraz bardziej obrazem Boga, który „jest Dobry” (Mt 19, 17)¹⁶⁵. W stosunku do grzeszników, którzy także w wolności podjęli decyzje, nie można myśleć o daleko idącej pobłażliwości czy przebaczeniu. Jednak ostatecznie Ojciec całe stworzenie poddał zmartwych-

¹⁵⁸ „Potrzeba znalezienia fundamentu, na którym można zbudować życie osobiste i społeczne, daje się szczególnie mocno odczuć zwłaszcza wówczas, gdy człowiek przekonuje się, jak niepełne są propozycje, które rzeczywistość doraźną i przemijającą wynoszą do rangi wartości, budząc fałszywe nadzieje na odkrycie prawdziwego sensu istnienia” (Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, nr 6).

¹⁵⁹ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et poenitentia*, nr 20-22.

¹⁶⁰ Por. Kongregacja Nauki Wiary, Deklaracja *Dominus Iesus*, Città del Vaticano 2000, nr 22-23.

¹⁶¹ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, nr 15.

¹⁶² Por. KKK 461, 606.

¹⁶³ Por. KKK 998, 1034, 1037; A. Fernandez, *La eschatologia del siglo II*, Burgos 1979, passim.

¹⁶⁴ „Kto zmartwychwstanie? Wszyscy ludzie, którzy umarli: «Ci, którzy pełnili dobre czyny, pójdą na zmartwychwstanie życia: ci, którzy pełnili złe czyny – na zmartwychwstanie potępienia» (J 5, 29)” (KKK 998).

¹⁶⁵ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 86.

wstałemu Chrystusowi (por. 1 Kor 15, 21-28), a z drugiej strony przecież łaska jest potężniejsza niż upadek Adama i grzechy (por. Rz 5, 15-21).

Jawiąca się już od czasów patrystycznych, a i później podejmowana, teoria apokastazy sugeruje na końcu czasów coś w rodzaju generalnej amnestii, przebaczenia i darowania. Podstaw tej teorii szuka się nawet w *Piśmie Świętym* (por. Dz 3, 21, Mk 9, 12-13; 2 P 3, 12-13; Ap 21), wskazując na odnowienie całego stworzenia w jakimś stanie doskonałej szczęśliwości¹⁶⁶. Takie może wydawać się nawet zwyczajne ludzkie odczucie i pragnienie wielu, jednak wydaje się, iż przeciw temu jest wiara Kościoła¹⁶⁷. Naucza on bowiem, naśladować Chrystusa, iż wobec tego, że człowiek jest wolny, istnieje możliwość kary wiecznej. Wolność i kara idą w parze¹⁶⁸. To ciągle pytanie o spotkanie z Bożym miłosierdziem i jednocześnie zaproszenie do miłosierdzia w życiu chrześcijańskim. To pytanie o postawę, która „jest również «wyznaniem», uznaniem i uwielbieniem świętości Boga oraz Jego miłosierdzia wobec grzesznego człowieka”¹⁶⁹.

* * *

Orędzie nagrody i kary jawi się jako istotny element właściwego rozeznania misji Jezusa Chrystusa i jej odniesienia do człowieka. Idzie tu oczywiście o pozytywne odniesienie do tych kategorii, a nie widzenie ich jako czynniki negatywne. „Nic nie jest tak potrzebne człowiekowi jak miłosierdzie Boże – owa miłość łaskawa, współczująca, wynosząca człowieka ponad jego słabości ku nieskończonym wyżynom świętości Boga”¹⁷⁰. Pełne orędzie Chrystusa winno wyzwalać, w środowisku wiary, pozytywne zaangażowanie w zadane powołanie i udzielaną w ziemskim pielgrzymowaniu odpowiedź. Miłosierdzie powinno stać się „nieodzownym czynnikiem kształtującym stosunki wzajemne pomiędzy ludźmi w duchu najgłębszego poszanowania wszystkiego, co ludzkie oraz wzajemnego braterstwa”¹⁷¹. Zawsze korzystając z daru wolności winien człowiek

¹⁶⁶ „Pismo święte nazywa to tajemnicze odnowienie, które przekształci ludzkość i świat, «nowym niebem i nową ziemią» (2 P 3, 13). Będzie to ostateczna realizacja zamysłu Bożego, «aby wszystko na nowo zjednoczyć w Chrystusie jako Głowie: to, co w niebiosach, i to, co na ziemi» (Ef 1, 10)” (KKK 1043). Por. KKK 674, 677.

¹⁶⁷ „Jeśli ktoś twierdzi lub sądzi, że kara szatanów i złych ludzi jest tymczasowa i że kiedyś nastąpi jej koniec, czyli że nastąpi apokastaza dla diabłów i bezbożnych ludzi – n.b.w.” (BF VIII, 101). Por. BF IX, 15, 30; VIII, 110; KK 48.

¹⁶⁸ Por. P. Benoit, *Pasión y resurrección del Señor*, Madrid 1971, s. 373-376; J. Klinger, *O istocie prawosławia. Wybór pism*, Warszawa 1983, s. 343-364; K. Rahner, H. Vorgrimler, *Mały słownik teologiczny*, kol. 19-21; W. Hryniewicz, *Bóg naszej nadziei. Szkice teologiczno-ekumeniczne*, Opole 1989, s. 249-280.

¹⁶⁹ KKK 1424. Por. Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 13.

¹⁷⁰ Jan Paweł II, *Przemówienie w Sanktuarium Miłosierdzia Bożego. Kraków Łagiewniki. 7.06.1997*, s. 123. Por. Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 15.

¹⁷¹ Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 14.

być coraz bardziej w pełni sobą, także w płaszczyźnie przeżywania realizmu nagrody i kary.

„Maryja jest Matką Miłosierdzia, ponieważ Jezus Chrystus, Jej Syn, został posłany przez Ojca jako objawienie Bożego Miłosierdzia (por. J 3, 16-18). Nie przyszedł, aby potępić, ale by przebaczyć, by okazać miłosierdzie (por. Mt 9, 13). Największe miłosierdzie polega zaś na tym, że On jest wśród nas i że nas wzywa, byśmy Go spotykali i wraz z Piotrem wyznawali jako «Syna Bożego żywego» (por. Mt 16, 16). Żaden grzech człowieka nie może uchylić Bożego Miłosierdzia, nie może go powstrzymać przed ujawnieniem całej swej zwycięskiej mocy, jeśli tylko jej wezwiemy¹⁷².

¹⁷² Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 118.